

KNIHOVNÍ ZÁKON V PRAXI ANEB JAK SE VYPOŘÁDAT S PARAGRAFY

Ladislava Zemánková

Zákon č. 257/2001 Sb. O knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) nabyl účinnosti 1. ledna 2002. Od toho předchozího se značně liší. Neukládá nikomu, tj. obcím, krajům a dalším možným organizacím a institucím povinnost zřídit a financovat knihovnu jako zařízení, které je určeno občanům k získávání informací, jako místo napomáhající procesu celoživotního vzdělávání a k uspokojování kulturních potřeb. Vytváří však legislativní podmínky pro formování systému knihoven, který bude poskytovat knihovnické a informační služby nejširší veřejnosti, a to za rovných podmínek pro všechny. Usnadní fungování knihoven systému, které do něj vstoupí, na základě zaregistrování u Ministerstva kultury tím, že formuluje několik významných výhod. Zavazuje stát i k přímé finanční pomoci knihovnám, samozřejmě za předpokladu splnění určitých parametrů poskytovaných služeb. Jinak řečeno, zákon směřuje k dosažení stavu, kdy na území celého státu budou všem občanům bez rozdílu k dispozici veřejné knihovnické a informační služby, a to pokud možno ve stejné kvalitě, rozsahu a rychlosti. Dosažení cíle by z hlediska finančního nemělo ležet pouze na bedrech zřizovatelů, ale určitá pomoc je uložena i státu a další výhodou je i upravení podmínek pro spolupráci, kooperaci a sdílení.

O novém, v pořadí již třetím, knihovnickém zákonu bylo napsáno a vyřčeno již mnohé, přesto se pokusím, a to v maximální stručnosti, upozornit na jeho stěžejní místa, která by měl každý knihovník znát.

Co knihovní zákon upravuje? Co v něm můžeme hledat?

Předmětem úpravy knihovního zákona je systém knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby a podmínky jejich provozování. Nevztahuje se na knihovny provozované na základě živnostenského oprávnění (§ 1). Nekonstatuje danou realitu existence knihoven, ale naopak dává možnost do systému dobrovolně vstoupit přihlášením knihovny do evidence (§ 5 až § 8).

Co musí knihovna splnit, aby byla zaevidována? Musí poskytovat veřejné knihovnické a informační služby všem bez rozdílu. Jejich výčet je předmětem obsáhlého § 4.

V odstavci 1 jsou uvedeny čtyři základní druhy služeb, které jsou, s výjimkou poslední (veřejné internetové stanice), poskytovány naprosto běžně. Tyto služby nesmí být poskytovány za úhradu. Co se týká knihoven, které dosud internet nemají, platí pro jejich zaregistrování (odst. 2, § 24) odklad povinnosti internetu do 31.12.2006. Budou zaregistrovány s tím, že internet do uvedeného termínu získají. Odst. 3, § 4 vyjmenovává další možné knihovnické a informační služby s tím, že tyto mohou být poskytovány za úhradu, avšak pouze do výše skutečně vynaložených nákladů. Provozovatel knihovny musí vydat knihovní řád a v něm stanovit podrobnosti poskytování služeb. Vzorový knihovní řád je zpracován a vystaven na webovských stránkách Národní knihovny ČR http://www.nkp.cz/o_knihovnách/Legislativni_dokumenty.htm, a to hned v několika verzích.

Lze zrušit zápis v evidenci? Ano, lze, a to hned z několika různých důvodů (§ 8):

- provozovatel se rozhodne pro vyřazení knihovny sám a požádá MK ČR o její vyřazení,

- o vyřazení rozhodne MK ČR na základě vlastního či jiného podnětu v případě, že knihovna přestane plnit veřejné knihovnické a informační služby.

Zaregistrované knihovny tvoří systém knihoven (§ 3). Jednotlivé druhy knihoven systému jsou předmětem § 9 až § 13. Významnou novinkou je § 12, který mluví o základních knihovnách. Toto označení, jakkoliv nezvyklé, nijak nezasahuje do práva na zvolení názvu, resp. jména jednotlivých knihoven. Označení „základní“ knihovna je spíše funkční a všechny knihovny od městských přes obecní či odborné základní knihovny mohou nést takové jméno, jaké jejich zřizovatel stanoví. Totéž platí i pro krajské knihovny a specializované knihovny.

Národní knihovna (§ 9), Knihovna K.E.Macana a Moravská zemská knihovna v Brně (§ 10), všechny krajské knihovny (§ 11) a specializované knihovny (§ 13) mají ze zákona uloženu řadu funkcí, které plní nejen pro své uživatele, ale pro celý systém knihoven či jeho část.

Je třeba, aby si úkoly jednotlivých druhů knihoven knihovníci prostudovali a ujasnili si, jaký význam mají právě pro jejich knihovnu a naopak, v kterých činnostech budou spolupracovat, v kterých oblastech mohou očekávat pomoc a ve kterých oblastech pomoc budou poskytovat jiným knihovnám.

Významným momentem, zejména pro malé knihovny, jsou tzv. regionální funkce krajských knihoven (§ 2, písm. h a § 11, odst. 3) a možnost přenesení regionálních funkcí na další profesionální knihovny. Definice regionálních funkcí (§ 2 písm. h) je formulována velmi srozumitelně a je z ní jasné, že zákon podpořil pomoc „větších“ knihoven „menším“, resp. prospěšnost vzájemných vazeb mezi knihovnami. Naplňování regionálních funkcí ještě upřesnilo usnesení vlády ČR ze dne 16. ledna 2002 č. 68, o Programu podpory zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven. Krajské knihovny a jimi pověřené knihovny realizují obsah regionálních funkcí za dotační podpory státu. Tím je zajištěna významná pomoc knihovnám, zejména knihovnám obcí s dobrovolným knihovníkem.

Nelze opomenout ani tu část zákona, která se, na rozdíl od zákona předešlého, značně podrobně věnuje meziknihovním službám. V § 14, vedle úpravy základních práv a povinností knihoven v těchto službách, nařizuje v odst. 6. vydat prováděcí právní předpis, který stanoví podrobnosti. Obdobně je upravena i oblast správy knihovních fondů: Evidence a revize knihovního fondu (§ 16). § 16 je velmi významný pro všechny knihovny, neboť v jeho odst. 6 se praví, že na postup při revidování knihovních fondů se nevztahuje zákon

č. 563/1991 Sb., o účetnictví. Znamená to, že knihovny evidované u MK ČR dodržují lhůty pro revize knihovních fondů uvedené přímo v § 16 knihovního zákona a neprovádějí každoroční inventuru. Vyřazování knihovních dokumentů (§ 17): Také na tyto činnosti je knihovním zákonem nařízeno vydat prováděcí předpis. Je jím již platná Vyhláška MK ČR ze dne 21. února 2002 č. 88/2002 Sb., k provedení zákona č. 257/2001 Sb., knihovního zákona.

Stejně významný pro evidované knihovny je § 15, který nese název Podpora knihoven. V něm je konstatováno, že provozovateli knihovny (evidované knihovny) mohou být poskytnuty účelově určené dotace, a následuje obsažný výčet účelů, na který mohou být dotace poskytnuty. § 15 ocení zejména ti provozovatelé a jejich knihovny, kteří v posledních letech získaly v grantových řízeních finanční dotace. Za jakých podmínek a na jaké projekty lze získat dotaci, je obsahem Nařízení vlády ČR ze dne 29. května 2002 č. 288/2002 Sb., kterým se stanoví pravidla poskytování dotací na podporu knihoven, účinného od 1. července 2002. Tento právní dokument obsahuje i pravidla poskytování dotací na regionální funkce.

Co říci na závěr? Žádný komentář nenahradí pečlivé osobní prostudování zákona č. 257/2001 Sb., knihovního zákona a prováděcích předpisů. Žádný komentář nerozhodne za vás. Vstoupit či nevstoupit do režimu zákona, tj. zažádat u Ministerstva kultury ČR o zaevidování, či zůstat mimo systém knihoven, které poskytují veřejné knihovnické a informační služby, je zcela na rozhodnutí provozovatele knihovny. Kdo chce, aby jeho knihovna zůstala tzv. veřejnou knihovnou, nechť podá návrh na zapsání do evidence do konce roku 2002. Pozdější zapsání či výmaz je možný stejně, jako u dalších veřejně přístupných informačních systému = rejstříků. V každém případě by existence knihovny, jejímž posláním je poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb, vně systému byla zbytečně složitá,

náročná a bez čilých kontaktů s dalšími knihovnami a možností získat dotace neekonomická.

© 2000-2004 Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové · pujcovna@svkhk.cz · knihovna@svkhk.cz
· <http://www.svkhk.cz>